

9. Петровский В.А. Психология неадаптивной активности [Текст]. – М., 1992. – С. 267-320.

10. Реан А.А. Три десятилетия исследования риска / Вопросы анализа риска. – 1999. – №1. – С. 87–92.

11. Солнцева Г.Н. Когда и почему люди рискуют / Человек. – 2001. – № 2. – С. 102-113.

12. Солнцева Г.Н. О психологическом содержании понятия "Риск" \ Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. – 1999. – №2. – С. 14-22.

13. Титаренко, Т.М. Персональний міф у виборі ризикованих форм поведінки / Особистісний вибір: психологія відчаю та надії. – К., 2005. – С. 229-233.

14. McCrae R.R. Toward a new generation of personality theories: Theoretical contexts for the Five-Factor Model [Текст] / R.R. McCrae, P.T. Jr. Costa. // The Five-Factor Model of Personality: Theoretical Perspectives / in J.S. Wiggins (ed.). – N.Y.: Guilford, 1998. – P. 51–87.

15. Zuckerman M. Good and bad humours: biochemical bases of personality and its disorders / M. Zuckerman. – Psychological Science, 1995. – 6(6). P. 325 – 32.

В статье отражены результаты экспериментального исследования, целью которого было выявление доминирующих личностных особенностей, способствующих проявлению склонности к риску. Установлено, что такие личностные факторы как: поиск новых ощущений, нейротизм, тревожность, агрессивность, экстернальный локус контроля повышают склонность индивида к рискованному поведению.

Ключевые слова: склонность к риску, рискованное поведение, личностные черты.

The article deals with approaches to objectification content such psychological categories as «propensity to risk» and «risky behavior». In the results of article described and experimentally verified assumption about the fact that risky behavior is determined not only characteristics of temperament, but also some of the personality factors. The analysis of personality traits has shown that such factors as impulsive sensation search, neurotism, anxiety, agressiveness and extroversion underlie risk-taking of person's life.

Key words: propensity to risk, risky behavior, personality traits.

УДК 159.9.07

І.М. Бушай

ОБРАЗ СВІТУ ТА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК СТАРШОКЛАСНИКІВ

Стаття присвячена аналізу особистісних якостей юнаків та дівчат, що впливають на становлення їх образу світу. Описано роль типових відхилень поведінки старшокласників при порушенні рівноваги між образом світу та образом «Я» учнів старших класів. Намічено основні підходи психологічної корекції та профілактики соціальної адаптації сучасної молоді.

Ключові слова: образ світу, відхилення поведінки, особистість, образ «Я», соціальна адаптація.

Постановка проблеми. Становлення образу світу в юнацькому віці відбувається на основі якісних змін особистісного розвитку старшокласників, що охоплює процеси фізичного, статево-рольового дозрівання, змін соціального статусу, формування нової цілісної ідентичності. Зазначені особистісні новоутворення юнаків та дівчат характеризуються як нормативним розвитком, так і аномальним. В останньому випадку порушення характерологічного, особистісного, фізичного дозрівання позначається на деформаціях образу світу молодих людей, що в комплексі спричиняє стійкі патології поведінки. Розвиток особистості та образу світу старшокласників здійснено в руслі авторського особистісно-моделюючого підходу – аналізі психічних властивостей, явищ як моделі. Проведене дослідження ґрунтується на принципах соціальної активності особистості, ізоморфізму, життєвого самовизначення особистості. У статті висвітлено питання особистісного, когнітивного, фізичного розвитку юнаків та дівчат та вплив цих особливостей на образ світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особистісний розвиток та становлення свідомості юнаків та дівчат представлені в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних вчених (Л.С. Виготський [3], Г. Крайг [7], Ж. Піаже [6], І.Г. Малкіна-Пих [4]). Проблематика свідомості та самосвідомості юнаків та дівчат достатньо широко представлена у наукових публікаціях П.Р. Чама-ти [10], М.Й. Боришевського [1], Т.М. Титаренко [9], В.Д. Менделевича [5] та інших. Малодослідженими залишаються питання взаємозв'язку між психофізіологічним, соціальним розвитком старшокласників та структурними компонентами їх образу світу.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в аналізі особистісного розвитку учнів старших класів ЗОШ, встановлення взаємовпливу між когнітивними, психофізіологічними, соціальними особливостями юнаків та дівчат та їх образом світу. Нами досліджувалися учні віком 15-17 років (ЗОШ м. Чернігова та Чернігівської області), які діагностувалися за допомогою тестових методик “Намалюй свій реальний (ідеальний) світ” та були віднесені до умовної групи підвищеної уваги з боку психологів, вчителів [2, с. 244]. В дослідженні використовувалися як додаткові тести оцінки тривожності Ч. Спілбергера, Висбаденський опитувальник N. Peseschkian (визначення системи стосунків дитина-світ), тест агресії Басса-Дарки, патодіагностичний опитувальник С.І. Подмазіна.

Вклад основного матеріалу. Психологія юнацького віку характеризується якісними відмінностями розвитку особистості, порівняно із пубертатним періодом. Згідно із вітчизняною періодизацією ранній юнацький вік триває з 15 до 17 років, є останнім перехідним етапом між дитинством та дорослістю. Про часову невизначеність границь юнацького віку Г. Крайг зазначає: “Економічні і культурні умови можуть також здійснювати вплив на розстановку у часі основних віх дорослішання. Юність може бути короткою та суровою прелюдією до самостійності або, навпаки, затягнутим періодом залежності від сім'ї” [7, с. 559].

Ранньому юнацькому періоду властива вікова сегрегація, що проявляється у психологічному відриві від світу дорослих та дітей молодшого віку, перебування у власній молодіжній субкультурі. Провідною діяльністю юнаків

та дівчат залишається навчання, хоча відмінність цього процесу, порівняно із підлітковим віком, полягає у його спрямованості на вибір професій. Тому старшокласники диференційовано підходять до вивчення шкільних предметів, у залежності від особистісної потреби, маючи на меті застосувати їх при оволодінні професійними знаннями. Новоутворення, які відбуваються у ранньому юнацькому віці позначаються на формуванні світогляду молоді, що врешті-решт відображається на їх поведінці. Так, фізичні особливості зросту, ваги організму та зміна зовнішності юнаків та дівчат призводять до поступових перетворень їх поведінки. Згідно із проведеними лонгитюдними дослідженнями, найнижча ступінь задоволення власними фізичними даними та зовнішністю припадає на 13 років у дівчат та 15 – у хлопців, після чого відбуваються поступові позитивні зміни сприйняття свого фізичного “Я” [7, с. 570].

Спільною ознакою впливу фізичного дозрівання юнаків та дівчат можна вважати їх бажання зменшити психологічну “відстань” між реальним образом власної тілесності та ідеальним. Останній формується при значному впливі існуючих суспільних стереотипів суто чоловічої та жіночої поведінки. Юнаки сприймають розвиток власного організму під кутом зростання фізичної сили, зросту, відсутності фізіологічних вад обличчя, що позитивно позначається на їх соціальному статусі, образі соціального “Я”. Дівчата уважно слідкують зовнішністю, зростом, за збільшенням власної ваги, що часто призводить до патологічних відхилень харчової поведінки, як то анорексія або булімія.

Невідповідність між реальним образом фізичного “Я” та нав’язаним у суспільстві ідеальним образом «Я» викликає у сучасної молоді психологічні реакції заперечення, компенсації, гіперкомпенсації. У першому випадку має місце замкнутість, обмеження кола спілкування, надто прискіплива увага до власної зовнішності, тілесності. Реакція компенсації та гіперкомпенсації при негативному образі фізичного “Я” проявляється в юнаків у заняттях силовими видами спорту, в дівчат – це використання косметики, дотримання різноманітних дієт харчування, заняття фітнесом тощо. Поширеним серед молоді є відхилення поведінки за типом “параної здоров’я”, яка спрямована на досягнення позитивного образу власної тілесності. Про розвиток цієї аномалії В.Д. Менделевич зазначає: “Механізмом формування “параної здоров’я” є феномен “зсуву мотиву на ціль”, коли із засобу досягнення здоров’я оздоровчі заходи перетворюються у самоціль, джерело єдиного або домінуючого способу отримання задоволення” [5, с. 298].

У сучасних дівчат діагностується така патологія поведінки, як порушення задоволення харчової потреби у формах нервової анорексії та булімії, що зумовлено негативним образом їх фізичного “Я”. Симптомами нервової анорексії виступають свідома відмова від вживання їжі, нав’язливий контроль за вагою тіла, негативні переживання власної тілесності. Основна причина поширення цього захворювання полягає у нагнітанні в суспільстві культу стрункості, привабливості худой статури. Хворі на анорексію у буквальному сенсі виснажують себе голодом, намагаючись досягти ідеалу власної фігури. Згідно із даними статистики, в економічно розвинутих країнах у 10 разів

більше хворих на анорексію, ніж 20 років тому, причому майже 15 тисяч із них знаходяться на межі смерті від різних побічних ускладнень [7, с. 572].

Симптоми нервової булімії полягають у занепокоєності з приводу задоволення харчової потреби, навіть при відчутті ситості, постійних приступах переїдання, переживаннях страху ожиріння. У вітчизняній психології захворювання на нервову булімію відносять до одного із різновидів аддиктивної поведінки за типом “втеча від реальності”, коли “...переїдання стає єдиним задоволенням у нудному, одноманітному житті” [5, с. 287]. Хворі за короткий проміжок часу поглинають значну кількість вуглеводів, солодоців, втрачаючи контроль над процесом харчування. Після цього переживають пригнічений стан, розчарування у собі, як наслідок, викликають у себе блювання. Більшість психологів відносять булімію до порушення харчової поведінки за типом “переїдання – очищення”. Порівняння досліджуваних вибірок вказує на поширення нервової анорексії серед дівчат старшого підліткового віку, булімію – наприкінці юнацького віку [за 7, с. 572].

Таким чином, сприймання юнаками та дівчатами змін власної тілесності заломлюється через прийняті в суспільстві статево-рольові стереотипи мужності та краси, що впливає на різноманітні порушення поведінки. У сучасній психології окремо виділяють зміни поведінки, пов’язані із косметичними дефектами та фізичними вадами розвитку, вплив яких підсилюється у період дорослішання. Так, наявність захворювань шкіри, дефектів обличчя, деформацій фізичних органів призводять до формувань таких особистісних якостей, як підвищена образливість, роздратованість, чутливість, що позначається на кардинальних змінах розвитку образу світу та образу “Я”. Зовнішня поведінка при цьому характеризується замкнутістю, обмеженістю контактів із однолітками, частими є суїцидні наміри. У ранньому юнацькому віці продовжується розвиток статево-рольової поведінки, особливості якої позначаються на формуванні стійкої статевої ідентичності. У сучасному світі юнакам та дівчатам нав’язуються стереотипи сексуальності в ЗМІ, мережі Інтернет, що призводить до їх уніфікації завдяки явищу глобалізації.

Новоутворення когнітивної сфери у цей період розвитку стосуються появи абстрактних форм мислення на рівні формальних операцій (Ж. Піаже). Сучасні дослідження мислення учнів старших класів свідчать про ускладнення когнітивних процесів, що включають здатність до передбачення подій, їх планування, а також міркування з приводу висловлення та перевірки гіпотез. Г.Крайг вказує на появу у цьому віці метапізнання світу: “Мислення 2-го порядку включає у себе думки про думки, пошук зв’язків між відношеннями і маневрування між реальністю і можливістю” [7, с. 586-587]. Цей тип мислення принципово необхідний для засвоєння наукових знань та розуміння абстрактних дисциплін, таких як математика (Ж. Піаже). Психологи вважають, що абстрактний рівень когнітивного відображення реальності закріплюється у незначного відсотка юнаків та дівчат, оскільки більшість із них зіткнувшись із першими труднощами при розв’язанні задач, повертається до звичного конкретного типу мислення.

Розширення діапазону розумових операцій юнаків та дівчат призводить до ускладнення самого процесу світосприймання, що підсилює аналітико-синтетичну діяльність впливом таких абстрактних компонентів, як моральні переконання, система цінностей та смислів. Когнітивні уявлення про світ старшокласників перетворюються на більш-менш цілісні концептуальні погляди щодо різних сторін життя, зокрема, інститутів влади, політики, релігії, а також громадянських прав, суспільних свобод тощо. Таким чином, юнакам та дівчатам властиві концептуальні погляди на світ, які, можливо, у більшості випадків є фрагментарними, проте відображають їх власний стиль мислення та життєвий досвід.

Відмітимо таку особливість когнітивного розвитку старшокласників, як схильність до оперування інформацією у символічній формі, що помічається під час побудови стратегій вирішення завдань, усвідомлення наявних протиріч, гнучкості поведінки у ситуаціях вибору. Символічність мислення та світосприймання юнаків та дівчат проявляються в інтелектуальному сп'янінні: “Нові сили думок спрямовані усередину, на власні когнітивні процеси, і зовні, на світ, який раптово став більш складним. У процесі цього розвитку зростає і здатність до моральних суджень” [7, с. 592]. Отже, ускладнення когнітивних процесів позначається на якісному переосмисленні старшокласниками оточуючої їх реальності та власного образу “Я”, що спричиняє появу нових горизонтів образу світу.

Також важливим новоутворенням когнітивної сфери є врахування часового виміру образу світу, пов'язаного із оцінкою власного минулого та визначенням майбутнього. Завдяки цьому старшокласники здатні до аналізу варіантів вибору майбутньої професії, успішність якого ґрунтується на адекватній самооцінці інтелектуальних здібностей та реалістичності світосприймання. Т. М. Зелінська у цьому контексті пише: “Вибір професії передбачає наявність у школярів інформації двоякого роду: про світ професій (в цілому) взагалі та можливості і вимоги кожної із них; про себе, свої здібності та інтереси” [8, с. 236]. У юнацькому віці професійне самовизначення залежить від функціонування системи професійної орієнтації у суспільстві, яка надає інформацію про напрямки трудової діяльності, вимоги до їх оволодіння тощо.

Розвиток особистості в юнацькому віці цілком залежить від самостійності вирішення соціальних завдань, які неодмінно постають перед старшокласниками: 1) досягнення особистісної автономії та незалежності від батьків; 2) досягнення власної ідентичності, що полягає у формуванні цілісного, гармонійного образу “Я”. Вирішення першої групи завдань, пов'язаних із переживанням автономного існування, більше залежить від культури та господарського устрою країни. У суспільствах із натуральною економікою та первісною культурою процес переходу молоді на соціальну стадію дорослого відбувається за допомогою соціального ритуалу, який передбачає фізичне та психологічне випробування. Завершення ритуалу часто супроводжується у юнаків нанесенням татуювання, включенням у соціальний світ дорослих із виконанням відповідних функцій мисливця і т. д.; дівчат – підготовки до соціальної ролі дружини, матері.

В індустріальних та постіндустріальних суспільствах набуття автономії та незалежності юнаків і дівчат охоплює значний віковий період, близько 10-ти

років після пубертатного періоду, що зумовлено суспільними вимогами до оволодіння професії. На думку багатьох психологів, вплив суспільства на виховання молоді повинен бути спрямований не на формування автономності їхнього життя, а швидше на здатність одночасно переживати незалежність та взаємозалежність (Gilligan, 1987). Прочитуємо: “Взаємозалежність передбачає довгострокові зобов’язання і взаємну відданість, які є визначаючою ознакою людського існування” [7, с. 604].

Досягнення стану власної ідентичності можливе при узагальненні всіх соціальних ролей в єдиний інтегруючий образ “Я”, який забезпечує неперервність сприймання індивідом себе у минулому, теперішньому, майбутньому, допомагає зайняти своє місце у суспільстві, визначити смисл буття [12]. Формування ідентичності – це складний та тривалий у часі процес, якому властивий перебіг якісних стадій, інакше кажучи, статусів ідентичності: фатальність, дифузія, мораторій і досягнення ідентичності. Фатальність ідентичності має місце за умов нав’язування з боку батьків, референтних дорослих вибору професії, ідеології, релігії і т. д. при безумовному їх прийнятті старшокласниками. У такому разі відсутні міжособистісні конфлікти та внутрішні протиріччя молоді при переході до віку дорослості.

Дифузна ідентичність юнаків та дівчат має місце при низькій мотивації вибору професійної діяльності, не сформованій системі цінностей, моральних переконань. Поведінка молоді відзначається спрямованістю на отримання задоволення від життя, відмовою від будь-яких зобов’язань, уникненням розмов на теми особистісного самовизначення. У цьому випадку також відсутнє переживання кризи набуття статусу дорослої людини.

Мораторій ідентичності молоді проявляється у пошуку свого місця в житті, прийнятті рішення щодо самостійного вибору професії, формуванні системи цінностей, релігійних, політичних та інших переконань. Статус мораторію ще можна назвати періодом переживання кризи ідентичності, який характеризується прийняттям відповідальності за власний вибір професії та майбутнє життя. Досягнення ідентичності відбувається після переживання кризи у результаті якої людина робить самостійний вибір подальшого життя, професійної діяльності. Статус досягнення ідентичності є найбільш бажаним у житті молоді, оскільки пов’язаний із усвідомленням особистісної відповідальності за свою долю. Г. Крайг розглядає проблему досягнення ідентичності молоді у залежності від конкретної сфери життєдіяльності: “...старшокласник може бути у статусі фатальності відносно статево-рольових уподобань, статусі мораторію при виборі професії або віросповідання і статусі дифузії відносно політичних переконань” [7, с. 607].

Набуття молоддю ідентичності ми розглядаємо з позиції концепції динамічної рівноваги системи «образ світу — образ «Я», при цьому набуття статусу фатальності, дифузії є показником гальмування задоволення пізнавальних потреб “Я” завдяки контролю з боку батьків [2, с. 296-314]. Статус мораторію та досягнення ідентичності мають місце при порушеннях рівноваги між образом світу та образом “Я” із подальшим її відновленням, що

відбувається при якісних змінах уявлень про себе, появі системи цінностей, самостійному виборі професії та розширенні границь світогляду.

Досліджені статево-рольові відмінності набуття стану ідентичності, які стосуються важливих напрямків самореалізації молоді, таких як вступ до шлюбу та вибір професії показали, що дівчата старших класів перебували в стадії фатальності, юнаки – дифузії; вибору політичних переконань – більшість дівчат у статусі фатальності, хлопців – ідентичності; дотримання релігійних поглядів – не виявлено відмінностей (Archer, 1985) [7, с. 608].

В юнацькому віці починається якісна зміна стосунків молодих людей із дорослими та однолітками, що також пов'язано із психологічними та соціальними новоутвореннями цього віку. Стосунки із дорослими, у першу чергу батьками, відбуваються на фоні незадоволення потреби дітей в автономії, характеризуються більшою-меншою конфліктністю. Під сімейних протиріч між поколіннями припадає на пубертатний період розвитку школярів, однак починаючи із ранньої юності їх частота поступово зменшується. Спостерігаються відмінності спілкування дитини із батьком та матір'ю, так батькам властива тенденція інтелектуалізації проблем міжособистісної взаємодії, схильність до обговорень та дискусій у колі сім'ї. У той же час матері більше виявляють емоційні реагування на наявні труднощі дорослішання дитини, намагаючись контролювати широкий спектр їх поведінки від дисципліни у школі до проведення відпочинку.

Найбільш успішне формування автономності юнаків та дівчат відбувається у родині, яка характеризується помірним рівнем згуртованості її членів. При високих показниках згуртованості сім'ї відбувається психологічний тиск на дітей, а також на прояв їх індивідуальності. Ефективна соціальна адаптація у сім'ї проявляється при встановленні відносин взаємозалежності між дорослими та дітьми, наявності гнучких стосунків, які відзначаються повагою до особистих інтересів кожного.

Спілкування із однолітками в юнацькому віці характеризується такими якісними ускладненнями стосунків, які передбачають єдність поглядів, ціннісних орієнтацій при переживанні почуття інтимності. Тривалість дружби залежить від спільності інтересів, рівності відносин, стосунків відданості та обов'язковості. Батьки залишаються авторитетними особами при консультаціях з приводу вибору напрямку освіти, майбутньої професії, вирішенні фінансових питань. В юнацькому віці виникає потреба у переживанні відчуття самотності, яке допомагає юнакам та дівчатам долати наявні протиріччя формування власної ідентичності. В психології традиційно виділяють два типи самотності: "...мимовільна самотність, яка сприймається як нещастя... добровільна самотність, яка сприймається як звільнення від гніту навколишнього світу, яка можливість для творчості або психологічного відновлення" [7, с. 619].

В юнацькому віці відбуваються зміни моральних переконань та системи цінностей, які пов'язані із новою соціальною та психологічною ситуацією розвитку юнаків та дівчат. Становлення моральних переконань, згідно з поглядами Хоффмана, відбувається завдяки впливу трьох основних груп факторів: 1) страху перед фактичним покаранням, що перетворюється на

внутрішній контроль, гальмування поведінки у ситуації вибору; 2) розвитку емпатії та турботи при здатності дитини розрізняти почуття інших людей, співчувати їх внутрішньому стану; 3) становленню мислення на рівні формальних операцій (за Ж. Піаже), завдяки якому діти спроможні до розуміння та передбачення наслідків своїх вчинків. Розвиток автономності юнаків та дівчат характеризується поступовим зменшенням впливу першої групи факторів та посилення останніх. Так, навчання юнаків у військових закладах впливає на формування у них політичного консерватизму, у той час як студентське середовище сприяє розвитку морального цинізму (Hoffman, 1980).

Виходячи із концепції динамічної рівноваги системи «образ світу — образ «Я», переживання самотності є психологічним механізмом відновлення рівноваги між розвитком образу світу та образу «Я» [2, с.79-96]. Почуття самотності та належності до групи є діалектично протилежними тенденціями взаємодії між людьми. Вони набувають свого первинного оформлення та усвідомлення в юнацькому віці, що є можливим лише при достатній складності когнітивних процесів. Відомий німецький філософ О. Шпенглер надає важливого смислового значення переживанню самотності в усвідомленні свого «Я» у світі: «Відчуття власної самотності – перше враження щоденного пробудження. І звідси прагання: нав'язати себе один одному серед цього чужого світу, чуттєво впевнитися у близькості цього іншого, віднайти із ним свідомий зв'язок. «Ти» – це звільнення від страху самотності» [11, с. 135].

Висновки. Психологічна модель образу світу старшокласників включає самостійні мікросвіти однолітків, дорослих, простору, руху, часу, фізичного «Я», етнічного та гендерного простору. Кожен із зазначених компонентів формується під впливом усвідомлення фізичного «Я», когнітивного розвитку, системи соціальних стосунків, що в свою чергу позначається на становленні системи цінностей, смислів, моральних установок. Штучне соціальне гальмування у розвитку кожного із компонентів образу світу позначається на психологічній кризі особистості юнаків та дівчат, що призводить до появи відхилень поведінки. Світосприймання учнів 15-18 років обумовлено появою абстрактних форм мислення, символічністю сприйняття соціального простору та власного «Я». Протириччя і конфлікти молоді зі світом позначаються на виникненні не рівноваги системи «образ світу – образ «Я». Перспективними вважаємо подальші наукові розвідки проблематики образу світу як важливої детермінанти соціальної адаптації юнаків та дівчат, їх сприйняття соціального та етнокультурного простору.

Література

1. Боришевський М.Й. Розвиток громадянської спрямованості особистості в юнацькому віці. — К.: Педагогічна думка, 2007. — 186 с.
2. Бушай І.М. Психологічні особливості розвитку образу світу школярів — Чернівці, 2007. — 382 с.
3. Выготский Л. С. Психология развития человека. – М., 2005. – 1136 с.
4. Малкина-Пых И. Г. Возрастные кризисы взрослости. – М., 2005. – 416 с.

5. Менделевич В.Д. Возрастная клиническая психология / Клиническая и медицинская психология. – М., 2005. – 432 с.
6. Пиаже Ж. Избранные психологические труды – М., 1994. – 682 с.
7. Психология развития. – СПб., 2003. – 992 с.
8. Психологія ранньої юності // Вікова та педагогічна психологія. – К., 2001. – С. 233-260.
9. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К., 2003. – 376 с.
10. Чамата П.Р. Про самосвідомість учнів та шляхи педагогічного керівництва цим процесом // Рад. шк., 1963. — №4.
11. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 2004. – 528 с. – Т. 1.
12. Erikson E. Life cycle // International Encyclopedia of the Social Science. – New York: Crowell Colier & Macmillan, 1968. – Vol. 39. – P. 50-68.

Статья посвящена анализу личностных качеств юношей и девушек, влияющих на становление их образа мира. Описана роль типовых отклонений поведения старшеклассников при нарушении равновесия между образом мира и образом «Я». Намечены основные подходы психологической коррекции и профилактики социальной адаптации современной молодежи.

Ключевые слова: образ мира, нарушения поведения, личность, образ «Я», социальная адаптация.

The article analyzes the personality of the young men and women that affect the formation of the image of the world. The role of standard deviations behavior of high school students in disequilibrium between the way the world and the way "I" upperclassmen. Scheduled basic approaches psychological treatment and prevention of social adaptation of modern youth.

Key words: image of the world, rejecting behavior, personality, character, social adaptation.

А.М. Веремчук

КОНФЛІКТИ У СПІЛКУВАННІ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Стаття присвячена проблемі виникнення конфліктів. Досліджуються їх причини, наслідки, значення та засоби локалізації.

Ключові слова: конфліктний процес, локалізація конфліктів.

Актуальність. Конфлікти грають в житті людей, народів і країн набагато більшу роль, ніж хотілося б самим людям: всі хочуть миру, але кожний прагне до нього по-своєму і внаслідок цього “по-своєму” виникає війна. Вивчення конфліктів означає насамперед ознайомлення з вельми багатою і різноманітною літературою по цій проблематиці, засвоєння теоретичних і практичних знань, накопичених в рамках даного напрямку соціологічної думки [3].